

COB-focusgroepen tweede kwartaal 2011

Amsterdam

Judith ter Berg, Yolanda Schothorst

mei 2011

Projectnummer: P5535

Inhoud

1	Inleiding	1
2	Onderzoeksverantwoording	2
2.1	Opzet en uitvoering van het onderzoek	2
2.2	Interpretatie rapportage	2
3	Resultaten	3
3.1	Impressie van de gesprekken	3
3.2	Hoe gaat het met Nederland?	3
3.3	Eerlijke behandeling	10
3.4	Verdiepingsthema: Nederland in de wereld	13
3.5	Lessen uit de gesprekken	19
4	Conclusies	21

Bijlagen

1	Uitnodiging voor deelname onderzoek
2	Respondentenoverzichten
3	Checklist
4	Vragenformulieren

1 Inleiding

Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) voert sinds 2007 het Continu Onderzoek Burgerperspectieven (COB) uit. Dit onderzoek heeft tot doel ontwikkelingen in persoonlijke- en maatschappelijke zorgen van Nederlanders te volgen en te analyseren. Door middel van kwartaal-enquêtes en verdiepend kwalitatief onderzoek worden ontwikkelingen in perspectieven van burgers gevolgd.

Het kwalitatieve onderzoek wordt sinds augustus 2008 elk kwartaal uitgevoerd door de onderzoeksbureaus Veldkamp en Ferro. Elk onderzoek bestaat uit het voeren van een aantal groepsgesprekken met burgers. Meestal voert elk bureau per kwartaal twee groepsgesprekken.

De algemene onderzoeksvragen voor 2011 zijn door het SCP als volgt geformuleerd:

- Wat zijn de maatschappelijke zorgen van Nederlanders?
- Hoe moeten bepaalde onderzoeksresultaten uit het kwantitatieve onderzoek worden geduid en verklaard?

Naast deze telkens terugkerende onderzoeksvragen wordt per kwartaal op basis van actuele maatschappelijke ontwikkelingen een aantal specifieke onderzoeksvragen toegevoegd.

Dit rapport beschrijft de onderzoekresultaten van de twee reguliere groepsgesprekken die Veldkamp op 19 april 2011 heeft uitgevoerd in het kader van het COB. Dit kwartaal heeft Veldkamp de gesprekken in Amsterdam voor zijn rekening genomen. In de gesprekken is ingegaan op het vaste onderdeel, de maatschappelijke zorgen van burgers. Verder zijn de volgende twee thema's aan de orde gesteld:

- eerlijke behandeling;
- Nederland in de wereld.

Hoofdstuk 2 geeft een verantwoording van de opzet en de uitvoering van het onderzoek. In hoofdstuk 3 wordt allereerst de visie van de respondenten op de stand van zaken in de Nederlandse samenleving beschreven. Vervolgens gaan we in op de andere thema's. Hoofdstuk 4 bevat de belangrijkste bevindingen en conclusies van de focusgroepen tegen de achtergrond van eerdere kwalitatieve metingen van burgerperspectieven.

2 Onderzoeksverantwoording

2.1 Opzet en uitvoering van het onderzoek

Veldkamp heeft in april 2011 twee groepsgesprekken in Amsterdam gevoerd. In overleg met het SCP is besloten om de groepsgesprekken in te richten naar opleidingsniveau. Het volgende steekproefdesign is gehanteerd voor de samenstelling van de groepen:

- groep 1 – Amsterdam: lageropgeleiden (t/m mbo), mannen en vrouwen, 18 jaar en ouder;
- groep 2 – Amsterdam: hogeropgeleiden (mbo+), mannen en vrouwen, 18 jaar en ouder.

De selectie van de respondenten is uitgevoerd via het panel van ons zusterbedrijf (TNS NIPO-base). Uit het panel is een gestratificeerde steekproef getrokken waarbij geselecteerd is op woonplaats en spreiding is aangebracht naar leeftijd, sekse en opleidingsniveau. Een willekeurige selectie van relevante panelleden uit de omgeving van Amsterdam kreeg per e-mail een uitnodiging voor deelname aan het onderzoek (zie bijlage 1). In totaal stuurden we 903 uitnodigingen waarop 95 panelleden positief reageerden. De respons is daarmee 10 procent. Met inachtneming van de criteria ten aanzien van opleidingsniveau, leeftijd en sekse is een definitieve selectie van twee keer acht respondenten gemaakt.

In totaal hebben 15 personen deelgenomen aan de gesprekken: zeven hogeropgeleiden en acht lageropgeleiden. Een overzicht van de achtergrondgegevens van de respondenten is opgenomen in bijlage 2. Beide gesprekken zijn gevoerd aan de hand van een gesprekspuntenlijst die in overleg met de opdrachtgever is opgesteld (zie bijlage 3) en hebben elk twee uur in beslag genomen. De groepsgesprekken zijn gevoerd op ons kantoor in Amsterdam. Onderzoekers van SCP en Veldkamp hebben de gesprekken in een andere ruimte simultaan gevolgd via een gesloten tv-circuit.

2.2 Interpretatie rapportage

Kwalitatief onderzoek stelt ons in staat inzicht te verkrijgen in opvattingen van mensen en de achterliggende verklaringen daarvan. Deze vorm van onderzoek is open en exploratief en gaat uit van wat de respondenten zelf ter sprake brengen. Bij kwalitatief onderzoek gaat het om het beschrijven van de diversiteit aan opvattingen en niet om de frequentie waarmee bepaalde uitspraken worden gedaan. Opgenomen citaten dienen ter illustratie; de citaten van respondenten zijn cursief en door dubbele aanhalingstekens aangegeven.

De resultaten uit dit kwalitatieve onderzoek zijn niet generaliseerbaar naar de hoger- en lageropgeleiden zoals deze voorkomen in de samenleving. Wel geven ze een beeld van de opvattingen die er leven over de onderscheiden thema's.

3 Resultaten

3.1 Impressie van de gesprekken

In de opzet is net zoals bij vorige metingen uitgegaan van een groep hogeropgeleiden en een groep lageropgeleiden.

Signaleren we in de eerdere metingen dat lager- en hogeropgeleiden aanzienlijk van elkaar verschillen in de wijze waarop ze praten, dit keer was dat opvallend anders. De lageropgeleiden uitten zich genuanceerd over de verschillende thema's en keken vanuit verschillende invalshoeken naar een thema. Vaker zien we dat de wijze van reageren van lageropgeleiden vrij direct en associatief gaat, waarbij het aanbrengen van nuanceringen of relativeringen geen gemeengoed is. De sfeer in de lageropgeleide groep was goed te noemen; men stelde zich zeer coöperatief op, gaf elkaar de ruimte en was zonder uitzondering betrokken. Een vrouw was nadrukkelijk aanwezig in deze groep, maar op een manier die haar gesprekspartners niet echt stoorde. De hogeropgeleide groep kenmerkte zich door de vrij dominante aanwezigheid van drie heren in het gezelschap; zij namen het voortouw in de discussie, de vrouwen waren meer volgend; één deelnemer liet zich nauwelijks horen en raakte ook niet echt betrokken bij het gesprek. Ook in deze groep was de sfeer geanimeerd.

De stemming ten aanzien van de samenleving was wel zoals gebruikelijk verschillend voor lager- en hogeropgeleiden; hogeropgeleiden waren positiever en lageropgeleiden negatiever. Verder viel op dat het thema 'buitenland' een thema is dat zich buiten het gezichtsveld van veel deelnemers afspeelt. Men was weliswaar bereid om erover mee te denken en een mening te geven, maar naarmate het gesprek hierover vorderde leek men zich meer en meer te moeten zetten tot het geven van een reactie.

3.2 Hoe gaat het met Nederland?

Hoe gaat het met Nederland?

Net als in de andere metingen is ook deze keer gestart met een peiling van de huidige stemming ten aanzien van de samenleving. Gaat het de goede of de verkeerde kant op met de samenleving? Welke thema's springen er voor hen uit in de Nederlandse samenleving? De deelnemers is gevraagd te kiezen uit een witte en een grijze kaart om uit te drukken of het in het algemeen de goede kant (= wit) respectievelijk de slechte kant (= grijs) uitgaat met de Nederlandse samenleving.

De lageropgeleiden zijn negatief gestemd: zes van hen kiezen voor een grijze kaart en slechts twee voor een witte kaart. De hogeropgeleiden daarentegen laten – zoals we ook vaak in andere metingen zien – een iets positiever geluid horen met vier grijze en drie witte kaarten.

Welke argumenten hanteren ze hiervoor?

Lageropgeleiden

Waarom zijn de deelnemers vooral negatief gestemd over de kant die de samenleving opgaat? De eerste argumenten die naar voren gebracht worden om deze mening te staven, hebben betrekking op een gebrek aan sociale cohesie en verslechterende omgangsvormen. Een vrouw vindt dat mensen steeds minder contact hebben met elkaar en er niet meer voor elkaar zijn. Ze draagt verschillende voorbeelden aan als uitingen hiervan zoals het grotere aantal buitenlanders in haar buurt wat contact bemoeilijkt, maar ook het op straat gooien van vuilnis ongeacht of het vuilophaaldag is of niet, een buurman wiens dood pas na een paar dagen wordt opgemerkt. Minder contact leidt tot minder begrip, een vrij egoïstische opstelling en een verharding van de maatschappij is haar conclusie. Ook de 'korte lontjes' van mensen in de publieke ruimte worden in dit verband genoemd. Een ander bevestigt dat mensen vooral met zichzelf bezig zijn en zich weinig aantrekken van anderen om hen heen: mensen worden egoïstischer en laten zich weinig aan elkaar gelegen liggen. Overigens brengt een van hen hier tegenin dat dit niet altijd een vrije keuze is maar dat tijdgebrek hierin meespeelt; ouders zijn vaak (beiden) aan het werk. De toegenomen mondigheid van kinderen leidt tot andere reacties dan in hun kindertijd gebruikelijk was. Overige argumenten die naar voren worden gebracht om de verslechtering van de samenleving te verklaren, hebben te maken met het politieke klimaat in Nederland. Een man met een Surinaamse achtergrond vertelt dat de bejegening tegenover hem eigenlijk net zo is als in zijn kindertijd, maar hij vindt dat er in de politiek op een heel ophitsende manier wordt gesproken over verschillende culturen en dat mensen daar gevoeliger voor lijken te zijn.

Een impressie:

R7: *"Ik ben in Purmerend opgegroeid, was het enige gekleurde jongetje. Misschien is dit doordat ik een kleurtje heb, maar heb nog steeds burens die me niet aankijken, gewoon autochtone mensen. Mensen laten zich vrijelijker uit en laten zich ophitsen door de politiek om zich uit te laten over bepaalde culturen."*

R1: *"Helemaal mee eens, mensen wordt angst ingeboezemd."*

R7: *"Traditionele linkse partijen nemen het (red.: negatieve uitlatingen over multiculturele samenleving) ook over."*

R1: *"Vaak Marokkaanse mensen die de schuld krijgen, maar er is gewoon één rotte appel, er wordt veel over een kam geschoren."*

Een positief gestemde man laat een tegengeluid horen. Hij heeft de negatieve ervaringen in zijn buurt niet en is van mening dat mensen zich te veel laten leiden door wat ze in de eigen kleine kring/buurt meemaken, maar dat er in de samenleving als geheel niet zo'n negatieve stemming is. Hij vindt wel dat de komst van de PVV ertoe heeft geleid dat er een enorme aandacht is ontstaan voor wat er verkeerd gaat met de multiculturele samenleving.

Voor een vrouw zijn er heel veel tekenen dat de samenleving de verkeerde kant opgaat; ze koppelt het aan het dagelijks leven dat duurder wordt, de hoge kosten van voorzieningen waar op wordt bezuinigd. Dit heeft tot gevolg dat er minder aandacht is voor mensen en minder respect. In haar woorden: *"Het is een verknijpt zootje."*

De discussie komt terug op het wel of niet aanwezig zijn van sociale controle en samenhang die dat met zich meebrengt. Dit wordt nog wel ervaren met oorspronkelijke bewoners in buurten, maar veel minder met de nieuwkomers (red.: lees allochtonen). Stelt de een sarcastisch dat ze misschien Marokkaans moet leren, de ander juicht het toe dat het volgen van een Nederlandse taal cursus inmiddels verplicht is gesteld. De jonge Marokkaanse vrouw in de groep geeft aan

dat ze de negatieve verschijnselen die de anderen naar voren brengen niet herkent in haar eigen situatie; zij heeft eerder in het gesprek een witte kaart opgestoken.

Positieve ontwikkelingen in de samenleving

De jonge Marokkaanse vrouw is positief gestemd over de ontwikkelingen in de samenleving. Ze koppelt dit onder meer aan de economie en aan het feit dat ze net een baan heeft gevonden. Zoals gesteld herkent ze de negatieve argumenten van de anderen niet, maar ze geeft wel aan ervan te schrikken. De andere deelnemer die positief gestemd is, legt een verband met de eigen instelling: hij hanteert het principe 'zo je doet zo je ontmoet'. Tevens benadrukt hij het een goede zaak te vinden dat nieuwkomers in Nederland meer worden aangespoord echt deel uit te maken van Nederland, dit zal naar hij hoopt op termijn leiden tot meer begrip en een betere verstandhouding.

R8: *“Eindelijk een regering die nastreeft dat mensen zich moeten neerzetten als Nederlander. Had zelf veel buitenlandse collega's, hoefde geen Nederlands te leren. Nu krijgen ze een handje, ik zie verbetering. We zijn eindelijk bezig mensen Nederlander te maken. Al die misvattingen gaan minder worden denk ik, maar kost tijd.”*

R6: *“Dat is wel waar, wordt meer op gehamerd, Nederlands leren en Nederlands praten in de groep. We proberen te mengen en dat ze stoppen met Marokkaans praten.”*

Opvallend is dat in deze (maar ook in vorige) discussie allochtoon synoniem lijkt te zijn met Marokkaan.

Er ontstaat in de groep een discussie over de omgang met asielzoekers. Zij worden volgens de deelnemers onder invloed van de procedures heel lang onzeker gehouden over hun perspectieven voor een permanent verblijf in Nederland. De recente incidenten met uitgeprocedeerde asielzoekers geven volgens de deelnemers de negatieve gevolgen aan van het beleid: goedwillende inmiddels ingeburgerde personen worden alsnog uitgezet. Men lijkt het niet eens te zijn met de wijze waarop het asielbeleid voor deze groep uitpakt en praat genuanceerd over de problematiek.

Hogeropgeleiden

Bij de hogeropgeleiden is de stemming omtrent de stand van zaken in de samenleving iets positiever dan bij de lageropgeleiden; een verschijnsel dat we in de meeste metingen tegenkomen.

Degenen die met een pessimistische blik naar de samenleving kijken, hebben verschillende argumenten hiervoor. Allereerst wordt door een deelnemster naar voren gebracht dat er momenteel veel sociale voorzieningen worden afgebroken onder invloed van de bezuinigingen. Zij vindt eveneens dat de tolerantie vermindert en dat de overheid zich asociaal opstelt. Er komt bijval vanuit de groep, want de manier waarop wordt bezuinigd ontvangt kritiek, het politieke klimaat is verhard met de komst van Wilders en de stemming in de samenleving is er een van verharding en individualisering. Door diverse deelnemers wordt de rol van de media hierin gemaakt. Zo geeft een vrouw aan dat voorheen een kwaliteitskrant als NRC Handelsblad in haar ogen tot een bedenkelijk niveau is gedaald en zij voert dit aan als bewijs van een algemene verlaging van het intellectueel niveau van inwoners van Nederland. Een ander vindt dat door de

media veel inzichtelijker is wat mensen denken en dat de wijze waarop ze zich uiten eveneens getuigt van een harde toonzetting.

Het lijkt erop dat de hogeropgeleide deelnemers niet zozeer aan den lijve de gevolgen van de verharding meemaken, maar dat ze er vooral kennis van nemen via berichtgeving of verhalen van anderen.

Degenen die zich positief opstelden aan het begin van het gesprek laten zich niet zomaar overtuigen. Ook nu horen we de kracht van de persoonlijke houding in het leven terug als tegenwicht. Een van hen vindt dat nog los van je persoonlijke instelling er ook positieve ontwikkelingen aan te wijzen zijn die een gunstige uitwerking hebben op de hele samenleving zoals bijvoorbeeld ontwikkelingen in de wetenschap. Een ander stelt dat hij het wel eens is met de kritische geluiden, maar hij ziet niet zozeer een negatieve verandering in de samenleving als wel een prominenter aandacht in de media hiervoor:

“Ik ben het hartstikke met ze eens, maar ik ben 45 en toen ik 18 was was het precies hetzelfde. Niet echt verslechtering, zelfde thema’s. Nu Wilders, toen Janmaat. Die was dommer, maar toch. Zo slecht gaat het niet. Je slaat de krant open en internet, vooral die reacties van de mensen zijn af en toe om te janken, maar die meningen waren er vroeger ook, alleen zag je ze niet. Wel een andere periode, nu meer informatie en kan zeggen wat je wil. Is ergens iets aan de hand, dan weet heel de wereld het. Vroeger klein stukje in de krant, toen anders, niet per se slechter nu.”

Dit komt hem op kritiek te staan, want een gespreksgenoot stelt dat de invloed van Wilders vele malen groter is dan die van Janmaat destijds:

“Ik heb aangegeven dat je nu meer inzicht heb, Janmaat was soort exoot die niet veel gevolg kreeg, Wilders wel. Dat is een ander verhaal. Moet je niet op die manier bagatelliseren.”

Naar aanleiding van de vraag waarom de positief ingestelden vinden dat het de goede kant opgaat met de samenleving, trekken ze zich enigszins terug en geven aan dat ze liever een meer neutrale houding hadden ingenomen:

R7: *“Ik heb niet het idee dat we de verkeerde kant op gaan, ben zelf ook relaxed persoon, maar het zal wel. Ben het er wel mee eens, maar ik heb er geen last van. Niet het idee dat het slechter is dan jaren terug. Vorig jaar uit Utrecht naar Amsterdam verhuisd, ik loop hier ook wel tegen aan, maar wordt er niet warm of koud van.”*

Moderator: waarom dan goede kant?

R7: *“Ik had er liever tussenin gezeten.”*

R1: *“Ik misschien ook wel, zou twijfelen.”*

R7: *“Het gaat gewoon niet duidelijk de verkeerde kant op.”*

Het gesprek wordt vervolgd met de vraag in hoeverre de deelnemers de laatste paar maanden positiever of negatiever zijn gaan denken over de samenleving. Een deelnemer heeft het idee dat er het laatste half jaar meer oog is voor negatieve ontwikkelingen in de samenleving; hij baseert dat op dat er volgens hem meer over wordt geschreven en gepraat. Een ander vindt het

een veel te korte tijdsspanne om veranderingen in de samenleving aan te duiden. Indien men veranderingen moet aanwijzen die al langer spelen, dan komt het gesprek op de verharding van de samenleving en het aanwijzen van schuldigen hiervoor:

R6: *“Een behoorlijke tijd. Steeds meer idee dat het meer richting zondebok gaat. Economie slechter, dan worden het die Marokkanen. Of dat klopt weet ik niet, denk het niet. Voel het meer als een zondebok zoeken, nu zijn zij het, 20 jaar geleden de Surinamers. Nu harder, in politiek zijn die onderbuikgevoelens en krijgen ze een stem. Weinig verschil tussen links en rechts, links verrechtst om mee te kunnen tellen.”*

R2: *“Is inderdaad wel veranderd sinds jaren 80. Dat wordt veel harder benadrukt, ook door PvdA. Kun je verrechtsing noemen.”*

Nieuws in de herinnering

Aan beide groepen is gevraagd te noteren welke nieuwsfeiten van de afgelopen maand hen zijn bijgebleven. Wat blijkt: de aardbeving in Japan, de onrust in het Midden-Oosten en de schietpartij in Alphen aan de Rijn liggen vers bij een ieder in het geheugen. Een overzicht:

<i>Lageropgeleiden (n=8)</i>	<i>Hogeropgeleiden (n=7)</i>
<ul style="list-style-type: none"> . aardbeving Japan 5x . opstanden in het Midden-Oosten (Libië/Egypte) 4x . schietpartij Alphen 3x . schietpartij in Baflo 2x . het Hofnarretje 1x . TBS weigeren 1x . asielbeleid (brand) 1x . PVV rechtszaak Wilders 1x . EU-geldverspilling 1x . AJAX en conflict 1x . pedofiel die porno mag kijken in gevangenis 1x . defensie 1x . Almelo ramp 1x . inzamelingen 1x . oorlogen 1x . overvallen 1x 	<ul style="list-style-type: none"> . opstanden in Midden-Oosten (Libië/Egypte) 5x . schietpartij Alphen 3x . aardbeving Japan 3x . proces Wilders 2x . internationale monetaire crisis t.a.v. Europa 1x . bezuinigingen hoger onderwijs 1x . inkomen Obama omlaag 1x . gedoogkabinet 1x . ontwikkelingen Katholieke kerk 1x

De lageropgeleiden hebben meer verschillende nieuwsfeiten opgeschreven, 16 van de 26 berichten hebben betrekking op Nederland. De hogeropgeleiden noemen net zo veel buitenlandse nieuwsfeiten (10 van de 18), maar veel minder binnenlandse berichten. Interessant om te vermelden is dat de wijze waarop de opstanden in het Midden-Oosten zijn verwoord door de deelnemers van elkaar verschillen. Lezen we bij de lageropgeleiden omschrijvingen als ‘Midden Oosten’, ‘oorlog in Libië, dictator stapt niet op, volkerenmoord’ en ‘Libië, opstand, VN’, bij de hogeropgeleiden zien we omschrijvingen als ‘revoluties in de Arabische landen’, ‘Midden-Oosten, Syrië’, ‘Arabische lente’.

In het gesprek dat volgde is ingegaan op de nieuwsfeiten die men als eerste heeft genoteerd. Bij de lageropgeleiden spitst het gesprek zich allereerst toe op Japan. Er wordt een verband gelegd met de politiek in Nederland, dat hier aandacht wordt besteed aan onderwerpen die veel minder ernstig zijn dan wat zich daar afspeelt. Ook wordt in de groep stilgestaan bij de effecten van de aardbeving, namelijk de problemen met de kernreactoren en de invloed die deze mogelijk hebben op de rest van de wereld en de standpuntbepaling ten aanzien van een nieuwe kerncentrale in Nederland. Opmerkelijk is dat bij de hogeropgeleiden eveneens Japan wordt besproken, maar in een wat beperktere context, namelijk de kracht van het natuurgeweld en het feit dat er veel beeldmateriaal beschikbaar was, wat ervoor zorgt dat dergelijk nieuws veel impact heeft.

Ten aanzien van het schietincident in Alphen blijkt dat bij de lageropgeleiden verontwaardiging heerst over het gemak waarmee mensen aan een wapenvergunning kunnen komen:

R1: "Hoe kon hij over wapens beschikken, legaal?"

R4: "Toch weer Den Haag, nu wordt de wapenwet aangepakt. Er moet eerst wat gebeuren, dan pas gaan ze erover praten. Ik moet voor personenvervoer elke 5 jaar mijn pas vervangen en goed gedrag hebben, maar als je maar niet met justitie in contact komt kan alles."

R7: "24 jaar, 5 jaar wapenvergunning, vanaf moment dat hij 18 was. Reed in dikke Mercedes. Ik snap het niet! Die ouders MOETEN wat doorgedraaid hebben."

Overigens wordt in beide groepen de schietpartij vooral beschouwd als een incident van een doorgedraaid persoon en niet zozeer als een uitvloeisel van ontwikkelingen in de samenleving. Wel wordt aangegeven dat er een risico bestaat van een domino-effect, maar dan is volgens hen eerder sprake van kopieergedrag van gestoorde personen dan van structurele ontwikkelingen. Bij de hogeropgeleiden wordt gaandeweg een mogelijk verband gesuggereerd met ontwikkelingen in de samenleving, maar dit lijkt toch niet van harte te gaan:

R4: "Incident, heb ook verhalen gehoord dat je iemand een klap gaf en dan was het klaar. Op gegeven moment de politie. Nu is dat wel meer geworden. Dat verandert misschien wel. Maar ik zou dat niet op maatschappelijke dingen als games afschuiven. Bij genoeg mensen ook genoeg gekke mensen."

R2: "Vaak gebeurd in buitenland. Steekt elkaar wel aan."

Moderator: dit soort incidenten kan kopieergedrag oproepen, maar niet door hoe de samenleving in elkaar zit?

R5: "Jawel."

R2: "Individualisering."

De lageropgeleiden hebben verder geen begrip voor het feit dat Khadaffi nog steeds aan de macht is, ze zijn met elkaar van mening dat het tijd wordt dat hij opstapt.

In de categorie Nederlands nieuws valt een vrouw over de mogelijkheid dat een pedofiel in de gevangenis naar porno kan kijken op tv. Ze vindt dat getuigen van slecht beleid vanuit Den Haag wat de samenleving geen goed doet. Een ander haalt het aantal overvallen aan dat jaarlijks in Nederland plaatsvindt; hij vindt dat heel veel. Er ontstaat discussie, want een gespreks-

genoot daagt hem uit aan te geven waarom dat dan vaak zou zijn, hij vindt dat nieuws uit de media te vaak klakkeloos wordt overgenomen:

- R1: *"700 overvallen per jaar, is zo veel!"*
 R8: *"Ten opzichte van wat?"*
 R1: *"Het is gewoon veel, voor gewapende overvallen."*
 R8: *"In Nederland is het het laagst van alle landen."*
 R4: *"Wel steeds jonger, 14-15 jaar."*
 R8: *"Alles wat ik hoor is allemaal meningen, maar gecreëerd door media, door de kranten en de tv, maar realiseren mensen zich dat 80% nieuws natte vinger werk is."*

Bij de hogeropgeleiden is gevraagd naar welk soort nieuws de belangstelling vooral uitgaat: sommigen volgen met name het lokale nieuws en grote mondiale gebeurtenissen zoals de aardbeving, anderen laten zich meer leiden door wat hun aandacht op dat moment vangt. *Ik kijk vooral veel op internet. Kan alles zijn, iets wat mijn aandacht trekt. Bijvoorbeeld over die vrouw die 4 kinderen had vermoord, hoe dat mogelijk is. Maar ook Obama die zich voorbereidt op 2^e termijn. Ook luister ik veel Surinaamse radio. Ik pik dingen eruit waarvan ik denk hee. Ook proces Wilders.*

Politiek nieuws en meningen over het kabinet

Er is vervolgens ingegaan op het politieke nieuws van de afgelopen tijd. Bij de lageropgeleiden is er een enkele scepticus, die aangeeft dat het allemaal 'slap geouwehoer' is. Het proces Wilders wordt aangehaald, maar de een vindt dit niet passen in de context van politiek nieuws en de ander interesseert het niet. Sowieso wordt er met enig scepsis over politiek nieuws gesproken. Politici wordt verweten met elke nieuwe wind mee te waaien en geen consequenties te hoeven dragen voor misstappen:

- R4: *"Ik moest lachen om betoging kernwapen op de dam. Opeens is iedereen tegen, week geleden nog voor, maar politieke partijen op de dam zijn opeens tegen. Heel veranderlijk, hoe de wind staat."*
 R6: *"Defensie, in opspraak geweest, over die mensen met die helikopter. Dat overheerst, die reddingsactie. Hillen komt er wel weer mee weg. Dat gevoel blijft hangen."*

Bij de hogeropgeleiden zien we eveneens een vrij negatieve stemming over politiek nieuws naast enige desinteresse. Wilders, het gedoogkabinet, debatten met de PVV worden onmiddellijk gekoppeld aan een in hun ogen bedenkelijk niveau van de Tweede Kamer:

- R1: *"Van Nederlandse politiek is blijven hangen de debatten met de PVV, tenenkrommend. Er zitten domme mensen in de Tweede Kamer tegenwoordig."*
 R2: *"Populisme."*
 R1: *"Weinig achtergrond, snel scoren."*

De negatieve teneur over de politiek zet zich in beide groepen verder door als het oordeel over het kabinet ter sprake wordt gebracht. Bij de lageropgeleiden lijkt weinig vertrouwen aanwezig; iemand geeft aan niet meer te stemmen, omdat politici van alles zeggen. Anderen maken zich druk over de rechtse signatuur van het kabinet waarin geld en bezuinigingen maatgevend lijken

te zijn en het sociale gezicht verdwijnt; mensen komen in problemen en kunnen bijvoorbeeld geen woning betalen. *Mijn zoon blijft bij mij, want hij kan niet kopen en niet huren, valt overal buiten de boot.*

Verder blijkt er onvrede te bestaan over de uitslag van de verkiezingen en de uiteindelijke coalitievorming die wordt gezien als een vorm van kiezersbedrog:

Maar er worden dingen gezegd die niet waar worden gemaakt, de twee grootste partijen PvdA en VVD, die moeten samen regeren, daar stem ik toch voor? Dat is mijn probleem. Nederlandse samenleving stemt hier op, ze moeten die verantwoordelijkheid nemen. Het hele circus is bullshit, jouw onderdanen verlangen een regering.

Ook de hogeropgeleiden zijn op een VVD-stemmer na ontevreden en niet blij met de in hun ogen te rechtse wind die er waait. Ze vinden de gedoogconstructie met de PVV een slechte zaak en dichten het kabinet een negatieve invloed toe op de samenleving, waarin het voorgestane beleid ten koste gaat van de zwakkeren in de samenleving:

R4: *“Geen goed kabinet, veel ideeën erg opportunistisch, wel willen bezuinigen maar nooit echte beslissingen, maar die moeten er wel zijn. Niets gedaan aan huizenmarkt. Alleen beetje bijgeschaafd en toch veel geld willen bezuinigen. Meer actie nodig. Economisch niet goed.”*

Moderator: wie verwacht met het kabinet goede ontwikkelingen?

(niemand antwoordt bevestigend)

R1: *“Absoluut slechte gedoogconstructie. Animal cops? Triest. Geen goede beslissingen, wel wat lekker scoort. Onuitvoerbaar, zoals verhoging van de snelheid. Maar het scoort bij de kiezers.”*

R5: *“Ik maak me er wel zorgen over, vooral over de gedoogconstructie. Ben zelf ook links georiënteerd.”*

R6: *“Ik kan er niet veel mee, een kabinet dat goedkoop scoort ten koste van zwakkeren in samenleving. Hakken bij de zwakkeren, zodat er een toplaag komt die het goed heeft, middenlaag lijkt te vallen. Niet blij mee.”*

In beide groepen blijkt dat men zich zorgen maakt over de in hun ogen te rechtse kleur van het kabinet, de samenwerking met de PVV en de gevolgen die de combinatie heeft voor het sociale karakter van de samenleving.

3.3 Eerlijke behandeling

Zoals vaker in een kwartaalmeting is aandacht besteed aan een blokje stellingen afkomstig uit het kwantitatieve onderzoek. Dit keer gaat het om twee stellingen die te maken hebben met de beleving van mensen ten aanzien van ‘eerlijke behandeling’. Doelstelling hiervan is om meer inzicht te verkrijgen in de wijze waarop men de stellingen opvat en hoe men er met elkaar over praat. Respondenten hebben allereerst de stellingen individueel beantwoord en zijn er vervolgens met elkaar over in gesprek gegaan.

De eerste stelling luidde: *In het algemeen word ik eerlijk behandeld*

	zeer on-			zeer	ik weet
	eens	oneens	neutraal	eens	het niet
▪ lager opgeleiden	1		2	4	1
▪ hoger opgeleiden*			1	4	1

*Eén deelnemer heeft de vragen niet beantwoord

Het merendeel van de deelnemers is van mening dat hij/zij over het algemeen eerlijk wordt behandeld. Men neemt de eigen situatie en wat men daarin tegenkomt als uitgangspunt om de vraag te beantwoorden. Bij de lageropgeleiden is een vrouw die het er niet mee eens is. Zij heeft eerder in het gesprek ook al blijkt gegeven van een negatieve kijk op de samenleving en vindt dat ze steeds meer in de knel komt:

R3: *“Zeer oneens, want alles wordt duurder, maar mijn inkomsten blijven hetzelfde. Je moet overal bijbetalen, niet normaal. Alles wordt duur, niet altijd makkelijk.”*

R4: *“Ik heb het meer op mezelf betrokken.”*

R3: *“Ik kan dus niet werken, ben afgekeurd, mensen kunnen denken: dan ga je toch werken, maar de achtergrond is niet bekend.”*

Vragen we naar wat mensen verstaan onder een eerlijke behandeling, dan wordt bij de lageropgeleiden gerefereerd aan het hebben van gelijke kansen en rechten, niet gediscrimineerd worden. Maar ook de tegenhanger wordt genoemd: een oneerlijke behandeling bijvoorbeeld bestaat uit het meten met verschillende maten, waardoor sommigen wel worden bestraft vanwege hun handelingen en anderen (hogere functionarissen) niet.

R7: *“Oneerlijk dan, ongeacht kleur, je laat de maatschappij opdraaien voor fouten van bankdirecteuren. Zij verklooiën het en de regering beslist om er geld in te pompen en vraag of je het terug krijgt.”*

R4: *“Zij krijgen een bonus.”*

R7: *“Wij maar belasting betalen. Ik word ontslagen als ik mijn werk niet goed doe hoor. Verschillende maten. Ten opzichte van mensen die graag willen werken maar niet kunnen waarvan de premie omhoog gaat, nu 170 euro.”*

De hogeropgeleiden denken bij een eerlijke behandeling aan ‘gelijke monniken, gelijke kappen’, maar ook aan niet buitengesloten worden of ten onrechte beschuldigd worden. Tevens heeft het een juridische component volgens een paar deelnemers, namelijk om voor je recht en een eerlijke behandeling te kunnen opkomen. Zij spreken uit eigen ervaring, zo blijkt:

R6: *“Ik dacht aan een situatie van mijn zoon, oneerlijk. Door de weg te bewandelen krijg je wel genoegdoening, moet er wel veel voor doen. Mijn zoon was opgepakt door de politie terwijl hij niets deed. Gesprekken met de ombudsman etc. rechtszaak. Als hij iets had gedaan, ok, maar het was onterecht. Dus ook juridisch, en als mensen selectief bezig zijn, zoals de politie. Goed dat die rechtsgang er is. Je hebt de keuze om het voor de rechter te brengen en dat die een goede overweging maakt en ons in het gelijk stelt. Niet mensen uitsluiten of criminaliseren.”*

R7: *“Ik leef in een land met rechten en plichten, onrecht wordt serieus genomen. Juist oneerlijk behandeld, maar wel gelijk gekregen, je hebt mogelijkheid om het aan te kaarten”.*

De tweede stelling luidde: *In onze samenleving worden mensen over het algemeen eerlijk behandeld*

	zeer oneens			neutraal		zeer eens		ik weet het niet
	1	2	3	1	2	3	1	
▪ lageropgeleiden	1	2	3	1			1	
▪ hogeropgeleiden*		3	2	1				

*Eén deelnemer heeft de vragen niet beantwoord

Men is negatiever gestemd over een eerlijke behandeling van mensen in het algemeen in de samenleving. Welke motivaties voert men hiervoor aan? Bij de lageropgeleiden zijn de neutraal gestemden van mening dat het om een te groot iets gaat om een oordeel over uit te kunnen spreken ofwel dat het meer een kwestie is van een balans, waarbij sommigen wel en anderen niet eerlijk worden behandeld. De Marokkaanse jonge vrouw maakt een duidelijk onderscheid tussen haar persoonlijke situatie en de meer algemene situatie. Voor zichzelf is ze positief, maar voor haar ouders en hun generatiegenoten ziet ze dat zij te maken hebben met discriminatie en minder kansen, ondanks hun Nederlandse taalbeheersing of positieve inzet. Een ander vindt een uiting van oneerlijke behandeling in de samenleving dat steeds meer mensen in Nederland afhankelijk zijn van de voedselbank, terwijl ze uit een bericht in de Telegraaf heeft opgemaakt dat EU-geld op een verkeerde manier is geïnvesteerd in een dansproject; zij vindt dat er meer geld naar de hulpbehoevenden in Nederland zou moeten gaan.

Bij de hogeropgeleiden wordt aangevoerd dat kwetsbare mensen eerder te maken krijgen met een oneerlijke behandeling, omdat ze zich slechter kunnen verweren. Maar ook wordt net als bij de lageropgeleiden gesteld dat allerlei groepen te maken krijgen met discriminatie bij sollicitatie of toegang tot bepaalde gelegenheden op basis van hun ras, geaardheid of leeftijd. Een deelnemer stelt de vraag of het wel eerlijk is dat hij meer betaald krijgt voor zijn werk dan iemand die achter de kassa zit? Daar zijn z'n gespreksgenoten het niet mee eens en zij dragen andere voorbeelden aan van oneerlijke behandeling:

R5: *“Niet per se mee eens. Mensen die zich ten koste van anderen verrijken is ook oneerlijk, niet gelijke monniken gelijke kappen. Of politiefunctionarissen, die in steden zitten, die zich als huurling gedragen, weinig gevoel voor de omgeving, is ook oneerlijk. Niet voldoende verdienen waar ze voor zouden moeten staan. Alleen carrière maken, opklimmen, zie je wel. Slecht als je in zo'n functie zit, zou niet de drijfveer moeten zijn. Dat heeft negatieve gevolgen voor anderen.”*

R6: *“In het verlengde: al die managers die ingehuurd worden voor dikke salarissen, vervlakking. Snel op orde. Gaat het ten gronde of niet, maakt hen niet uit. Zij krijgen flink betaald terwijl jij zit te ploegen, maar vakbond moet hard knokken voor salarisverhoging.”*

3.4 Verdiepingsthema: Nederland in de wereld

Het verdiepingsthema van deze kwalitatieve meting heeft betrekking op de publieke opinie over het buitenlands beleid. Doelstelling hiervan is na te gaan in hoeverre mensen zich bezighouden met internationale ontwikkelingen en een beeld te krijgen van de belangen die volgens deelnemers gediend moeten worden met het buitenlands beleid.

Nederland in de wereld: een kleine speler

We zijn eerst nagegaan hoe men naar Nederland in de wereld kijkt en op welke manier men zich betrokken voelt bij het buitenland.

Nederland in de wereld roept bij lageropgeleiden associaties op met 'de VOC-mentaliteit', 'het braafste jongetje van de klas', 'living in paradise' en 'nummer 1' zijn. Uit de toelichtingen blijkt dat de pioniersmentaliteit op het gebied van de handel eerder als een historisch dan een actueel wapenfeit wordt gezien; Nederland staat volgens een deelnemer nu meer te boek als een kennisland. Met de nummer 1 positie wordt vooral de positie bedoeld die Nederland inneemt in de wereld: *"Een van de kleinste landjes en toch denken dat we nummer 1 zijn, wij helpen wel."* Deze inschatting is niet zonder meer positief te noemen, het lijkt erop dat de deelnemers vinden dat Nederland z'n hand overspeelt en overal vooraan wil staan waar dat misschien niet altijd wenselijk is. Het 'living in paradise' wordt ingegeven vanuit de gedachte dat de inwoners van Nederland het heel goed hebben ten opzichte van inwoners van andere landen; hier wordt instemmend op gereageerd.

De hogeropgeleiden hebben deels dezelfde associaties als de lageropgeleiden in de zin van 'klein land grote praatjes' en één van de beste plekken om te wonen'. Verder blijkt dat men in deze groep eveneens voor ogen heeft dat Nederland een klein land is. *"Klein maar beroemd en berucht. Liberaal, waar veel kan. We hebben wel impact. Berucht om voetbal, drugs, euthanasie."*

Naar aanleiding van de opmerking van een van de deelnemers dat het lijkt alsof Nederland steeds minder open staat voor invloeden van buitenaf en de nadruk meer komt te liggen op het eigen land blijkt dat meer deelnemers zich hierin kunnen vinden:

R5: *"De blik vernauwt steeds meer, minder open staan, steeds meer nationale dingen. Meer nadruk op onder elkaar blijven."*

(red.: iedereen constateert dat)

R2: *"Kijk maar naar de PVV."*

R1: *"Maar hij heeft ook een voedingsbodemp, wel goed dat het een keer naar boven komt, zal ook wel vervlakken."*

R2: *"Als de economie beter gaat, zal het minder worden."*

In het doorpraten blijkt dat men het een negatieve ontwikkeling vindt, maar dat er deels ook begrip voor deze houding is. Mensen in economisch zwakke sectoren of in laagopgeleide functies zullen moeite hebben met de concurrentie van goedkope buitenlandse arbeidskrachten en om die reden ook negatiever staan tegenover een open economie.

In deze groep wordt aan de orde gesteld in hoeverre men vindt dat het de goede of de verkeerde kant op gaat wereldwijd. Een lastig te beantwoorden vraag zo blijkt, want ontwikkelingen hebben vaak meerdere kanten in zich volgens de deelnemers. Sommigen voeren de actuele ontwikkelingen in het Midden Oosten aan als negatieve ontwikkeling door het geweld dat ermee

gepaard gaat, maar als mogelijk positieve ontwikkeling indien het leidt tot democratie. Verder krijgt duurzaamheid te weinig aandacht wereldwijd, ook al worden er op sommige vlakken maatregelen getroffen die tot meer duurzaamheid zouden moeten leiden.

Impact van het buitenland

Bij de lageropgeleiden is ingegaan op de mate waarin ze geïnteresseerd zijn in nieuws over het buitenland en dit ook volgen; de meesten van hen geven aan het redelijk te volgen via nieuwsuitzendingen of internet. Dit blijkt een gevoelig punt te raken bij een deelnemster, want zij vindt dat de media lang niet al het nieuws op een goede manier weergeven. Haar zoon heeft gediend in Afghanistan en ze heeft heel veel moeite met de manier waarop er wordt omgegaan met de militairen, de missie en de besluitvorming over de bezuinigingen. De rest van de groep reageert meelevend. Er wordt vervolgens doorgepraat over de (on-)wenselijkheid van een trainingsmissie in Afghanistan. Stelt de een dat het veel te gevaarlijk is voor Nederlanders om daarheen te gaan, een ander vindt het veel te ver voeren dat Nederland als klein land een bijdrage levert, terwijl een volgende stelt dat Nederlanders wel heel goed opgeleid zijn om een dergelijke missie aan te kunnen.

Gebeurtenissen elders in de wereld kunnen ergernis oproepen, maar tegelijkertijd geeft een aantal deelnemers aan zich hierdoor niet te laten beïnvloeden in het dagelijks leven.

Aangezien de discussie bij de lageropgeleiden meer de kant opgaat van de keuzes die door de regering worden gemaakt met gevolgen voor de burgers in Nederland is op dat moment de stelling voorgelegd *De Nederlandse regering moet zich minder richten op het buitenland en meer op de problemen in het eigen land.*

Ook in dit verband blijkt de toch genuanceerde opstelling van de lageropgeleiden. Want, zo benadrukken ze, het gaat om het vinden van een balans tussen het nationale belang en het wereldwijde belang. Nu slaat de balans volgens hen te veel door naar een internationale oriëntatie, echter bepaalde onderwerpen zoals global warming, humanitaire hulp vergen een mondiale aanpak waar Nederland ook een bijdrage aan moet leveren. Er wordt ook met een zekere trots gesproken over de kennis die Nederland heeft op waterkeringengebied die in Japan kan worden ingezet. Maar dat bezuinigingen in de zorg en het onderwijs leiden tot ongewenste situaties is wat hen betreft niet in balans met de uitgaven richting het buitenland. Een impressie:

R4: *“Ik ben wel trots op NL, Nederlandse bedrijven die naar Japan gaan die verstand hebben van waterkeringen.”*

R5: *“Die dochter van jou kan geen studie doen, later kan het niet meer.”*

R4: *“Maar het gebeurt wel, ze gaan vrijwillig met hun honden slachtoffers zoeken, daar staan we OOK vooraan. Dat is een goede manier.”*

R3: *“Dat zijn niet die hoge piefjes. Mijn nichtje kan geen chirurg worden, te duur. Nu wordt ze visagiste. Overal bezuinigen, maar wel dokters te kort.”*

R1: *“Zeker ook in de zorg, staan 2 mensen op 40 patiënten op terminale afdeling.”*

R8: *“Bezuinigen is niet erg als het noodzakelijk is, maar we douwen overal geld in, zoals het buitenland. Die afwegingen van wanneer wel en niet geld sturen is zoek. Wij maken veel afwegingen in Nederland, maar geven te makkelijk aan het buitenland.”*

De mate waarin gebeurtenissen in de wereld invloed hebben op Nederland levert bij de hogeropgeleiden meer economisch getinte ontwikkelingen met de daarbij behorende impact op. Zo

wordt de opkomst van de Chinese economie aangehaald, die op allerlei terreinen invloed heeft. Maar ook de stijging van prijzen waaronder voedselprijzen. De kernenergiediscussie in Nederland verloopt anders door de ramp in Japan. Echter, het is niet zo dat alles in de wereld z'n invloed doet gelden:

- R4: *“Kernenergie discussie wel veranderd na Japan, maar oorlog in Syrië bijvoorbeeld niet. Afhankelijk wat er gebeurt.”*
- R1: *“De ongelijkheid van inkomens is in het buitenland veel groter, wij schuiven er meer heen om mensen in Nederland te houden.”*
- R5: *“Het banken probleem, nog lang niet opgelost! Gaat veel impact hebben.”*

De mate waarin ze zichzelf betrokken voelen bij gebeurtenissen in het buitenland wordt veelal bepaald door wat hen persoonlijk raakt. Een paar van hen geven aan onder de indruk te zijn van de opstand in het Midden–Oosten, omdat mensen daar opkomen voor hun vrijheid. Verder blijken leed van mensen en onrechtvaardige situaties zoals bijvoorbeeld de steniging van een vrouw een gevoelige snaar te raken. Men maakt enigszins onderscheid tussen Europa en de rest van de wereld, omdat dat toch dichterbij staat. Voor een deelneemster met een Surinaamse achtergrond gaat dat echter niet op: *“Ik ben meer betrokken met Surinamers dan met Duitsers, want ik ben Surinaams.”* Ook anderen stellen dat geografische nabijheid nog geen nabijheid in beleving betekent, het gaat vooral om omstandigheden, persoonlijke geschiedenissen die een indruk maken.

Belangen of principes?

Deelnemers hebben het volgende artikel te gelezen gekregen:

Migranten gered van zinkend schip bij Italië

zondag 03 april 2011 | 14:29 | Laatste bijgewerkt op: zondag 03 april 2011 | 14:32

ROME - De Italiaanse grenspolitie heeft zondag 98 opvarenden van een zinkende boot gered. Het gaat om illegale migranten die het eilandje Lampedusa probeerden te bereiken. Het was niet direct duidelijk uit welk land ze kwamen. Onder de geredde passagiers bevinden zich vijf kinderen.

Sinds begin dit jaar hebben ongeveer 22 duizend migranten Lampedusa weten te bereiken. De meesten komen uit Tunesië, dat vlakbij het eiland ligt, maar de laatste tijd maken ook Libiërs de oversteek. Zoveel mogelijk migranten worden overgebracht naar het Italiaanse vasteland. De laatste dagen was de zee daarvoor te ruw, maar zondag zou er weer een veerboot met plaats voor zeventienhonderd mensen van Lampedusa vertrekken.

© Gelderlander 2011, op dit artikel rust copyright.

Doel hiervan was te achterhalen op welke manier mensen praten over wat ze hebben gelezen: wat maakt men er uit op, welke verbanden worden gelegd.

Bij de lageropgeleiden zijn de reacties divers, duidelijk is wel dat men onmiddellijk gevolgen voor Nederland verbindt aan het vervolg van de reddingsactie. Een enkeling uit haar angst voor een stroom vluchtelingen die naar Nederland komt, een ander geeft aan dat gecontroleerd moet worden met welke redenen men is gevlucht; een puur economische reden kan geen reden zijn om hen toe te laten tot Nederland. Weer een ander benadrukt het humanitaire aspect in de zin dat vluchten op een dergelijk risicovolle wijze iets zegt over de nood waarin mensen verkeren. Men weet dat de groep vluchtelingen een voorlopig visum heeft gekregen waarmee ze zich vrij door heel Europa kunnen bewegen. Er is discussie over de mate waarin Europa en Italië goed hebben gehandeld; is het een gemiste kans van Europa om niet gezamenlijk op te treden of heeft Italië verkeerd gehandeld?

R8: *“Goed voorbeeld dat Europa niet werkt. Dat mensen vluchten zal reden hebben, maar Italië wordt in de steek gelaten. Europa had die mensen moeten opvangen en moeten verdelen over de landen. Dan uitzoeken waarom ze hierheen zijn gekomen.”*

Moderator: Dus Europa had moeten optreden?

R6: *“Daarom heeft Italië die visums toch uitgedeeld?”*

R7: *“Ze kunnen ook verantwoordelijkheid nemen.”*

R1: *“Italië is eigenlijk ook gewoon een dictatuur.”*

R6: *“Nederland neemt toch ook maatregelen? Om het niet toe te laten.”*

De reacties bij de hogeropgeleiden hebben deels een gelijke toonzetting. We horen zowel het humanitaire element terug in het meeleven met vluchtelingen als enige terughoudendheid ten aanzien van hun motieven. Wil de een niet dat economische vluchtelingen worden toegelaten, een ander is ruimhartiger en vindt het heel voorstelbaar dat mensen op zoek zijn naar geluk; maatgevend voor haar is de wijze waarop ze zich vervolgens gedragen in het opvangland. Gevraagd naar de mogelijke gevolgen voor Nederland van dit soort gebeurtenissen, wordt er gewezen op de mogelijke instroom van vluchtelingen in Nederland. De mening is dat men niet al te afhoudend moet zijn, maar wel oog moet houden voor het stellen van grenzen:

R4: *“Vrij verkeer van goederen en personen, als illegalen aankomen, makkelijk doorreizen naar Nederland, dus wel gevolgen. Goed of slecht? Ligt aan redenen en oorzaken. 22.000 mensen is niet gigantisch op 16 miljoen, maar ja, het worden er vanzelf meer, dus je moet wel een grens stellen, moeilijk.”*

R5: *“Niet per se slechte gevolgen, toch? Wordt vaak gedacht, maar hoeft helemaal niet zo verkeerd te zijn, voegt zich vanzelf wel. Daar ben ik niet zo bang voor.”*

R2: *“Ik heb er niet veel mee, zeker niet in illegaal circuit. Eten moet ergens vandaan komen, als er geen werk is zal het anders moeten. Kan ook zorgelijk zijn. Als honderdduizenden illegalen erbij komen. Ben wel voor diversiteit, maar er moet ook economische grondslag voor zijn.”*

In beide groepen staat men op het standpunt dat Nederland zich niet afzijdig moet houden van het buitenland, maar een actieve rol moet en kan spelen in de wereld. Bij de lageropgeleiden worden terreinen genoemd als milieuvervuiling en ontwikkelingshulp, maar ook de bijdrage van Nederland bij de opstand in Libië krijgt steun. Nederland zou dan geen oorlogshandelingen

moeten verrichten, wel humanitaire hulp. Ten aanzien van ontwikkelingshulp wordt aangegeven dat het er minder om gaat geld te sturen alswel zorg te dragen dat er in betreffende landen meer kennis wordt opgedaan zodat men een betere toekomst aldaar kan nastreven. Door voldoende aandacht te schenken aan de kennisontwikkeling in Nederland snijdt het mes in hun ogen aan twee kanten: de opgedane kennis kan zowel in Nederland worden ingezet als in ontwikkelingslanden.

Bij de hogeropgeleiden is men eveneens van mening dat je als land geen geïsoleerde positie in kunt nemen en deel uitmaakt van een groter geheel. Een deelnemer vindt dat het een morele plicht is om kennis ook richting derdewereldlanden te verspreiden, een gespreksgenoot vindt dat er handelsbelangen gediend moeten worden door beleid te voeren op import en export. Het eigenbelang komt om de hoek kijken, want een vrouw vindt het niet zo positief dat bemoeienissen met het buitenland vaak worden ingegeven door eigenbelang. Men lijkt in beide groepen voorstander te zijn van een bemoeienis met het buitenland die voor beide partijen goed uitpakt.

De doelstellingen van het Nederlands buitenlandbeleid worden op meerdere vlakken gezien, zoals ontwikkelingssamenwerking en het economisch vooruitkomen. Met name het economisch beleid speelt toch wel een prominente rol; bij de lageropgeleiden wordt dit door iemand gemotiveerd dat het behalve goed voor de economische positie van Nederland ook goed is voor het imago van Nederland in de wereld. Bij de hogeropgeleiden wordt ontwikkelingssamenwerking eigenlijk als eigenbelang neergezet, want:

R1: *“Nederland wil zorgen dat het economisch beter gaat in andere landen, dan komen mensen minder snel hierheen.”*

R2: *“En je creëert afzetmarkten.”*

Verder dient Nederland volgens een deelnemer als gidsland door de wijze waarop het wordt bestuurd. Tevens is aansluiting hebben bij de Verenigde Naties van belang in het kader van het buitenlandbeleid.

Vervolgens hebben de deelnemers een vraag uit de kwantitatieve enquête voorgelegd gekregen, waarbij ze een keuze moesten maken uit twee mogelijke stellingnames voor het internationaal beleid van Nederland:

	<i>lager- opgeleiden</i>	<i>hoger- opgeleiden</i>
▪ Internationaal beleid meer richten op Nederlandse belangen	3	4
▪ Internationaal beleid meer richten op zaken als vrijheid, democratie en mensenrechten in het buitenland.	5	3

Waarom heeft men geantwoord zoals men dat heeft gedaan? Bij de lageropgeleiden is enige begripsverwarring over wat de Nederlandse belangen inhouden. Een aantal deelnemers vat de Nederlandse belangen op als meer zorg hebben voor mensen in Nederland zelf. Zij zijn van mening dat er in Nederland nogal wat mensen in de problemen verkeren en dat zij eerder hulp nodig hebben dan dat er geld richting het buitenland moet gaan. Anderen redeneren meer van-

uit economische belangen van Nederland met het internationale beleid, zoals deze deelnemer verwoordt: *“Ik dacht hoe we dingen konden regelen zodat wij in Nederland goed belang hebben? Voor de Nederlandse werkgelegenheid en hoe we iets kunnen terugverdienen, economische belangen.”*

Bij de hogeropgeleiden worden de Nederlandse belangen eveneens voornamelijk verbonden aan economische belangen. Alhoewel door iemand wordt gesteld dat Nederland wel beter af is in een wereld waar vrijheid is en dat dat ook een Nederlands belang kan zijn.

Blijft staan dat behoorlijk wat lageropgeleiden zich uitspreken voor een internationaal beleid waar het accent ligt op vrijheid, democratie en mensenrechten in het buitenland. In hun motivatie wordt gerefereerd aan situaties waarin mensen rechteloos worden gemaakt zoals in de Tweede Wereldoorlog of juist opkomen voor hun vrijheden zoals nu in Libië. Daar valt een economische teruggang bij in het niet. En er zijn er bij die zich zoals al eerder in de discussie bleek uitspreken voor het dienen van beide belangen, want een betere mensenrechtenpositie van mensen in het buitenland zorgt voor minder vluchtelingen en een goede naam van Nederland:

R6: *“Heel belangrijk dat iedereen mag zeggen en denken wat hij wil. Dat is scheef. Joden allemaal massaal afgeslacht (red.: in Tweede Wereldoorlog) en noem ze maar op. Mag nooit meer gebeuren, daarom mijn keuze. Dat is belangrijkst. Wij hebben het niet zo slecht.”*

R2: *“Nu in Libië en zo, opkomen voor mensenrechten. Wij hebben het wel redelijk, ook al is alles duurder geworden, democratie en mensenrechten belangrijker.”*

R1: *“Niet mee eens, er zijn ook in NL veel arme mensen die elke week naar voedselbank moeten, dat zien we niet.”*

R6: *“Wij hebben het heel moeilijk gehad, maar we komen er wel doorheen. Deze mensen hebben het al jaren moeilijk.”*

Bij de hogeropgeleiden doet zich de situatie voor dat de mannen in het gezelschap voorstander zijn van een internationaal beleid gericht op Nederlandse belangen, terwijl de vrouwen zich uitspreken voor een beleid gericht op vrijheid, democratie en mensenrechten. De vrouwen motiveer hun keuze als volgt:

R5: *“Als je het tweede doet, volgt het eerste op lange termijn.”*

R3: *“De idealistische kant, als landen zelf kans krijgen zich te ontwikkelen is dat goed. Eigen cultuur ondersteunen om eigen land te ontwikkelen. Zo bewaar je de cultuur. Economisch wordt al zoveel aan gedaan.”*

Ook in deze groep komt naar voren dat beide belangen eventueel samen kunnen gaan en dat dat in ieder geval nastrevenswaardig is. Maar gedurende dit onderdeel blijkt dat het de deelnemers wel steeds meer moeite gaat kosten om zich een oordeel te vormen. Steeds sneller wordt een vraag afgedaan als ‘moeilijk te beantwoorden’.

In beide groepen vindt men dat Nederland een morele plicht heeft om iets voor de wereld te doen. Een lageropgeleide vrouw die zelf in een moeilijke positie zit, vindt het meer een kwestie van geen nee durven zeggen als land, zij staat echter alleen in de groep. Ziet de een het als onlosmakelijk verbonden met het EU-lidmaatschap, de ander vindt dat los van dat lidmaatschap

er een morele plicht is om minderheden te helpen. De man met een Surinaamse achtergrond betreft het Nederlandse koloniale verleden erbij en vindt dat het ook te maken heeft met een vorm van 'goedmaken'.

Bij de hogeropgeleiden komt op dit punt naar voren dat vanuit de goede omstandigheden van inwoners van Nederland er een besef mag zijn dat het elders veel minder is. Wel wordt als kanttekening naar voren gebracht dat er rekening moet worden gehouden met de cultuur van landen en dat Nederland zich niet als zendelingen of 'dominees' moet opstellen.

Morele verplichtingen gelden ook voor burgers zelf. Bij de lageropgeleiden betreft men het vooral op de omgang met elkaar en dat het wenselijk is om iets voor een ander over te hebben;

R4: *"Moreel begint bij jezelf, mijn oude buurvrouw kan haar ogen niet open houden voor de thuiszorg. Het is maar 10 minuutjes werk, dan doe ik. Er wordt zelfs bezuinigd op thuishulp, die mensen rennen vuur uit de sloffen, morele plicht voor mensen om je heen."*

R2: *"Geen plicht, maar ligt aan hoe je bent. Als iedereen zo was hele andere wereld."*

R6: *"Je moet elkaar helpen. Weinig contact met de burens, je moet er zelf veel voor doen."*

De hogeropgeleiden vinden dat burgers geen morele verplichting hoeven te voelen een bijdrage te leveren, zij vatten een bijdrage leveren heel letterlijk op als een geldelijke bijdrage.

In de groep hogeropgeleiden is nog de vraag voorgelegd in hoeverre Nederland voorwaarden mag stellen bij de hulp aan andere landen. Men is unaniem van mening dat er inderdaad voorwaarden aan kunnen worden verbonden. Deze kunnen liggen in de sfeer van waarborgen dat financiële steun niet in verkeerde handen terechtkomt of dat er een democratiseringsproces op gang wordt gebracht. Een ander vindt dat in de praktijk vaker de economische belangen voorrang krijgen boven de meer humanitaire belangen; zij is niet zo positief gestemd over de gang van zaken.

Tot slot zijn bij de hogeropgeleiden nog de bezuinigingen op defensie aan bod gekomen. Ze onderschrijven de bezuinigingen, want het aanhouden en onderhouden van tanks wordt niet als een relevante taak van defensie gezien. Wel moet er goed worden nagedacht hoe Nederland een rol van betekenis kan blijven spelen, want *"het is belangrijk dat Nederland zich wel blijft laten zien. Kan alleen ook op andere manieren"*.

3.5 Lessen uit de gesprekken

Net zoals in eerdere metingen hebben we aan het eind van het gesprek de deelnemers gevraagd hoe zij tegenover het initiatief van de overheid staan om door middel van onderzoek na te gaan wat er onder burgers leeft.

Men staat er positief tegenover, met name omdat er in het groepsgesprek de mogelijkheid is om dieper in te gaan op bepaalde onderwerpen. Tegelijkertijd wil men niet het gevoel hebben er voor niets te zitten; de roep om gehoord te willen worden klinkt duidelijk door. Er wordt in de lageropgeleide groep een negatief verband gelegd met de verkiezingsuitslag, waar onvoldoende recht aan is gedaan. Bij de hogeropgeleiden worden enkele vragen gesteld over het onderzoek zoals de representativiteit, of er een bepaalde aanleiding is om het onderzoek nu te doen.

De zaken die volgens de lageropgeleiden vooral als les moeten dienen voor de overheid hebben betrekking op het luisteren naar de burger, maar ook op een rechtvaardige(r) verdeling van de bezuinigingen over de burgers, het tegengaan van zelfverrijking van hoge functionarissen met gemeenschapsgeld, oog hebben voor de zwakkeren in de samenleving, investeren in onderwijs en het ijveren voor de naleving van mensenrechten in het buitenland. Het sociale gezicht van Nederland dient zowel op binnenlands als op buitenlands terrein te worden verdedigd.

Een impressie:

- R6: *“Er is veel onvrede onder bevolking. Eerlijke behandeling en die vrijheid en democratie in rest van de wereld, moeten ze iets mee doen.”*
- R5: *“Beter luisteren naar degenen die hier zitten.”*
- R4: *“Ben het ermee eens, hetzelfde met bezuinigingen. Natuurlijk moet dat, maar doet zeer en maak me kwaad als alles omhoog gaat en de banken maken blunders en die krijgen staatssteun. Hoe durven ze te discussiëren over bonussen?! Zij hebben die fout gemaakt!”*
- R3: *“Daar sluit ik me bij aan.”*
- R2: *“Dat er standpunten komen van politieke partijen. Dat als je op een partij stemt, dat die standpunten terug komen. Het volk stemt niet voor niets. Ik vind de bezuinigingen op onderwijs ook heel erg.”*
- R1: *“Meer kijken naar kansarme mensen, meer mensenrechten in buitenland en scholing.”*

Bij de hogeropgeleiden wordt eveneens benadrukt dat er aandacht moet zijn voor degenen in de samenleving die het minder goed hebben. Tevens wordt de zorg uitgesproken over het heersende populisme in Nederland. Iemand stelt nog dat het buitenlandbeleid niet puur op de Nederlandse belangen geënt moet zijn.

Een impressie:

- R5: *“Iedereen heeft zorgen over menselijke kant, dat zou mijn punt zijn. Komt er wel uit rollen, meer dan men denkt.”*
- R6: *“Wat 2 zei, minder populisme en meer een wij-gevoel, eerlijke verdeling. Meer echte oplossingen in plaats van klappen uitdelen bij de zwakkeren.”*
- R7: *“Ik denk dat het goed is dat deze onderzoeken worden gedaan, maar weinig mee te geven.”*

4 Conclusies

In het voorgaande zijn de bevindingen in detail terug te lezen, navolgend maken we de balans op van de twee groepsgesprekken die in het kader van het Continu Onderzoek Burgerperspectieven in april 2011 zijn uitgevoerd met lageropgeleide (t/m mbo) en hogeropgeleidedeelnemers (mbo+). Het onderzoek vond plaats in Amsterdam.

De stand van zaken in de samenleving

- Vergeleken met de vorige kwartaalmetingen is de toonzetting in de gesprekken iets minder uitgesproken negatief en is er vooral bij de lageropgeleiden meer ruimte voor nuancering.
- We vinden het gebruikelijke beeld dat lageropgeleiden negatiever over de samenleving oordelen dan de hogeropgeleiden. Lageropgeleiden vinden vooral dat het schort aan sociale cohesie en omgangsvormen en wijten dat aan de meer individualistische instelling van mensen. Ook de komst van allochtonen in de samenleving is daar volgens hen debet aan. De nadruk die sommige politieke partijen op de gevolgen van het samenleven met verschillende culturen leggen en de uitnodiging die zij doen om zich daarover te uiten, draagt niet bij aan de stemming in de samenleving. Een goede ontwikkeling is echter dat allochtonen meer dan vroeger worden uitgenodigd om echt deel te gaan uitmaken van de samenleving, wat in de toekomst tot meer begrip en een betere verstandhouding zal leiden.
- Hogeropgeleiden wijzen meer dan lageropgeleiden naar goede ontwikkelingen, zoals de ontwikkelingen in de wetenschap. Gesteld wordt dat de media echter een te prominente focus hebben op de negatieve ontwikkelingen. Ook hogeropgeleiden maken zich zorgen over de individualisering en de toonzetting in de samenleving; zij lijken er echter minder direct mee te maken te hebben. Het is niet zo dat zij onverdeeld positief naar de samenleving kijken, eerder nemen zij een neutraal standpunt in of stellen zij dat het met hun eigen instelling te maken heeft: zij willen positief in het leven staan. Maar dat wil niet zeggen dat zij hun ogen sluiten voor bepaalde ontwikkelingen.
- De berichtgeving over de aardbeving in Japan, de opstanden in het Midden-Oosten en de schietpartij in Alphen aan de Rijn zijn in het geheugen van de deelnemers blijven hangen. Lageropgeleiden reproduceerden meer nieuwsfeiten dan de hogeropgeleiden; de focus daarbij lag echter meer op binnenlands dan op buitenlands nieuws.
- De schietpartij in Alpen aan de Rijn wordt gezien als incident, niet als gevolg van de geconstateerde ontwikkelingen in de samenleving. Een enkeling is wel bang dat een dergelijk incident kan leiden tot kopieergedrag.
- Opmerkelijk is dat politieke ontwikkelingen niet hoog op de nieuwsagenda van de deelnemers staan. Desgevraagd blijkt men met enige scepsis tegen de politiek aan te kijken en op die manier ook het nieuws over de politiek te volgen. Want politici waaien met alle winden mee, nemen opportunistische- en populistische maatregelen, en men dicht de Tweede Kamer een bedenkelijk niveau toe.
- Zowel hoger- als lageropgeleiden maken zich dan ook zorgen over de koers van het kabinet. Men maakt zich vooral zorgen over de aangekondigde bezuinigingen en de afbraak van de sociale voorzieningen die de zwakkeren in de samenleving zullen treffen en de te-

genstellingen tussen groepen mensen zullen vergroten. De deelnemers lijken zich meer thuis te voelen bij de progressieve partijen. Vooral de lageropgeleiden geven aan begaan te zijn met het lot van mensen die een moeilijke positie innemen in de samenleving, zoals bijvoorbeeld asielzoekers die lang onzeker worden gehouden over hun toekomst. Maar de zorgen hebben deels ook te maken met hun eigen positie.

Is er sprake van een eerlijke behandeling?

- Het merendeel van de deelnemers is van mening dat hij/zij over het algemeen eerlijk wordt behandeld. Men baseert dit op de behandeling die hen ten deel valt. Want onder een eerlijke behandeling verstaan ze het hebben van gelijke kansen en rechten, zonder gediscrimineerd te worden. En mocht men toch met oneerlijke behandeling in aanraking komen, dan heeft men de mogelijkheid om het voor de rechter te brengen. Slechts een enkeling voelt zich op basis van de eigen positie niet eerlijk behandeld.
- Onder een oneerlijke behandeling verstaan de deelnemers het meten met verschillende maten, het buitensluiten van mensen, het ten onrechte beschuldigen van mensen.
- Dat wil niet zeggen dat alle mensen in de Nederlandse samenleving over het algemeen eerlijk behandeld worden. Want op een hoger niveau is er zeker sprake van een oneerlijke behandeling, bijvoorbeeld de samenleving als geheel die moet opdraaien voor het gedrag van enkelen of managers die vergeleken met de gewone werknemers veel betaald krijgen. En men ziet ook zeker groepen die meer dan zij te maken hebben met discriminatie op grond van hun ras, geaardheid of leeftijd en groepen die meer negatieve gevolgen ondervinden van bepaalde overheidsmaatregelen.

Nederland in de wereld

- De deelnemers zijn ervan doordrongen dat we het, in vergelijking tot veel andere plekken op aarde, in Nederland relatief goed hebben.
- Nederland is een klein land, maar speelt zeker een rol in de wereld. Volgens sommigen zelfs een grotere rol dan op basis van onze omvang kan worden verwacht. Want Nederland heeft veel te bieden op het terrein van kennis, militaire kunde en economie. Niet altijd is dat een positieve constatering, veel mensen vinden dat Nederland zijn hand overspeelt en te prominent aanwezig wil zijn op het wereldtoneel. Maar er is ook trots op de inzet van Nederland, bijvoorbeeld op het terrein van waterbeheersing en de vredesmissies. Hogeropgeleiden maken zich wel enige zorgen over een meer naar binnen gerichte opstelling van Nederland onder invloed van de politieke verschuiving.
- De meeste deelnemers volgen buitenlands nieuws via televisieuitzendingen of via internet. Vooral grote gebeurtenissen (natuurrampen, conflicten, vrijheidsstrijd e.d.) trekken de aandacht, die raken de deelnemers emotioneel. We hebben niet de indruk dat de deelnemers erg geïnteresseerd zijn in de achtergronden van internationale ontwikkelingen. Eerder roept de berichtgeving over Nederlands optreden in het buitenland vragen op over de gevolgen daarvan voor het leven in Nederland. Want het geld kan maar één keer worden uitgegeven en men vindt het niet terecht als daarbij het nationale belang te weinig wordt gezien. Sommige deelnemers vinden dan ook dat Nederland zich eerst op de eigen problemen moet richten, terwijl de balans nu te ver doorslaat naar de internationale oriëntatie.
- Hogeropgeleiden hebben meer dan lageropgeleiden de wereldeconomie voor ogen. Zij stellen dat de wereld anno 2011 zo verweven is, dat ontwikkelingen in andere landen zeker gevolgen zullen hebben voor de Nederlandse economie.

- Geografische nabijheid staat niet per definitie gelijk aan nabijheid in beleving. De betrokkenheid van de deelnemers bij het buitenland is vooral gebaseerd op de herkenning van omstandigheden en persoonlijke geschiedenissen. En dat kan zowel in Europa als in de rest van de wereld plaatsvinden. Ook heeft dit soms met de allochtone afkomst van de deelnemers te maken.
- Aan een bericht over de reddingsactie van illegale migranten bij het eiland Lampedusa, verbindt men direct gevolgen voor Nederland. Men verwacht dat de manier waarop de Italiaanse overheid met deze migranten omgaat, leidt tot de komst van migranten naar Nederland. Men vindt het een gemiste kans dat Europa geen gezamenlijk beleid ontwikkelt voor de opvang van deze migranten.
- Nederland kan zich volgens de deelnemers niet afzijdig houden van het buitenland, maar kan en moet een actieve rol spelen in de wereld. Deze rol kan bestaan uit ontwikkelingssamenwerking, economische samenwerking, humanitaire hulp. Men heeft daarbij een rol voor ogen die voor zover mogelijk voor beide partijen goed uitpakt. Als ontwikkelingssamenwerking leidt tot een betere economie in een land, dan heeft dat positieve gevolgen voor de migratie naar Nederland.
- De meeste deelnemers vinden dan ook dat Nederland de morele plicht heeft om iets voor de wereld te doen. Of het beleid zich meer moet richten op Nederlandse belangen of meer op zaken als vrijheid, democratie en mensenrechten in het buitenland, daarop heeft men echter niet zo snel een antwoord. Niet alle deelnemers hebben een goed beeld van de manier waarop met internationaal beleid de Nederlandse belangen kunnen worden gediend. Degenen die er wel een beeld van hebben, vertalen het vooral als economische belangen.
- De meningen over de te volgen koers verschillen: ongeveer de helft van de deelnemers gaat uit van de Nederlandse belangen, de andere helft vindt dat zaken als vrijheid, democratie en mensenrechten de economische belangen overstijgen. Maar beide belangen kunnen eventueel samenvallen en die situatie zou het meest optimaal zijn. Er mogen ook zeker voorwaarden aan hulp verbonden worden.

Tot slot. Vergeleken met eerdere kwartaalmetingen denken de lageropgeleiden genuanceerder over de verschillende gespreksthema's. Hun wijze van reageren is ook minder direct en minder associatief dan gebruikelijk. In de groep hogeropgeleiden zien we vooral een groot verschil tussen de mannen en de vrouwen: mannen nemen meer uitgesproken en vaak meer economisch getinte standpunten in. De toonzetting in beide gesprekken lijkt iets minder uitgesproken negatief dan in de voorgaande metingen te zijn, men ziet naast de polarisering in en verharding van de samenleving ook een grotere nadruk op het betrekken van alle mensen in de samenleving. De politieke ontwikkelingen ontmoeten nog steeds veel scepsis, de angst is dat het huidige kabinetsbeleid zal leiden tot een grotere tweedeling in de samenleving. Alhoewel het Nederlandse buitenlandbeleid niet hoog op de agenda staat van de deelnemers en de inhoud ervan niet echt bekend is, vindt het merendeel van de deelnemers dat Nederland zich niet afzijdig kan houden van de rest van de wereld. Nederland is moreel verplicht om iets te doen voor landen waar de omstandigheden op het terrein van vrijheid, democratie en mensenrechten slechter zijn. Als dat kan samenvallen met de Nederlandse belangen, dan is dat te prefereren.

Bijlage 1 Uitnodiging voor deelname onderzoek

UITNODIGING VOOR DEELNAME ONDERZOEK

We zijn op zoek naar mensen die mee willen praten over onderwerpen die alle Nederlanders aangaan.

Veldkamp Marktonderzoek – een zusterbedrijf van TNS NIPO – voert binnenkort onderzoek uit over de stand van zaken in de Nederlandse samenleving. We doen dit onderzoek in opdracht van een niet commerciële, onafhankelijke instelling.

We willen u vragen of u mee wilt doen aan dit onderzoek en op die manier invloed uit te oefenen op het te voeren beleid. Concreet gaat het om het volgende:

- Deelname aan een groepsgesprek van twee uur.
- Het gesprek staat gepland op **dinsdag 19 april 2011** a.s. Start om 19.30 uur.
- Het gesprek wordt geleid door een van onze onderzoekers; u zult samen met zeven andere deelnemers van gedachten wisselen over dit onderwerp.
- Het onderzoek vindt plaats in Amsterdam (centrale locatie, vlakbij het NS Station, voldoende parkeergelegenheid).
- Tijdens het gesprek worden video-opnames gemaakt, alleen voor intern gebruik.
- Voor deelname ontvangt u een financiële vergoeding. Vanzelfsprekend wordt de door u verstrekte informatie strikt vertrouwelijk behandeld. Uw naam en verdere gegevens worden niet verder bekend gemaakt.

Hoe reageren?

Graag willen we weten of we op u kunnen rekenen. Wilt u meedoen, vul dan onderstaande gegevens in en stuur deze alstublieft zo snel mogelijk terug. Aangezien het onderzoek binnen afzienbare tijd gaat plaatsvinden, willen we u vragen om zo snel mogelijk te reageren, liefst voor 12 april 2011.

Ja, ik wil meedoen en mijn gegevens zijn:

- Respondentnummer:
- Naam en achternaam:
- Hoogst *gevolgde* opleiding:
- Hoogst *voltooide* opleiding
- Hoofdbezigheden overdag / beroep:
- Gezinssamenstelling:
- Leeftijd:
- Adres:
- Telefoonnummer(s):

Alvast hartelijk dank voor het invullen van uw gegevens, ik kijk uit naar de reacties. Mocht u meer willen weten over het onderzoek, dan kunt u ons ook bereiken via telefoonnummer 020 – 5225 999.

Vriendelijke groet,

Indien we veel aanmeldingen krijgen dan kunnen we niet iedereen uitnodigen. Mocht u op 18 april 2011 niets van ons hebben gehoord, dan kunt u ervan uitgaan dat we voldoende mensen hebben kunnen benaderen. We willen u dan in ieder geval wel hartelijk danken voor uw bereidheid te reageren op dit verzoek.

Bijlage 2 Respondentenoverzichten

RESPONDENTENOVERZICHT

P5535

19 april 2011
17.00

Amsterdam

M/V	LEEFTIJD	OPLEIDING	BEZIGHEDEN	GEZIN
M	32	lbo	groenvoorziening gemeente	
V	25	vmbo	werkzoekend	
M	40	hbo	werkloos	alleenstaand
M	47	mavo	afdelings- verantwoordelijke	gehuwd, 2 kinderen
M	58	mbo	administratief medewerker	gehuwd, 1 uitwonende dochter
V	34	lts	huisvrouw/wao	alleenstaande ouder
V	46	mavo	chauffeuse	alleenstaande ouder, 2 kinderen
V	60	lbo	vrijwilligster	gehuwd

RESPONDENTENOVERZICHT

P5535

19 april 2011
19.30

Amsterdam

M/V	LEEFTIJD	OPLEIDING	BEZIGHEDEN	GEZIN
M	22	wo	student bedrijfswiskunde	samenwonend
M	33	hbo	Werkzoekend	alleenstaand
M	45	hbo	systeemontwikkelaar	alleenstaand
M	53	wo	raadsgriffier	gehuwd, 2 kinderen
V	48	wo	schoolmaatschappelijk werker	alleenstaande ouder, 3 kinderen
V	59	hbo	trainer en wao parttime	alleenstaand
V	64	wo	secretaresse	alleenstaand

Bijlage 3 Checklist

CHECKLIST BURGERPERSPECTIEVEN 19 APRIL 2011

Opdrachtgever: SCP
Onderwerp: 'de stand van zaken in de samenleving'
Methode: groepsdiscussie
Gespreksduur: 1,5 a 2 uur
Locatie: Amsterdam

A. Introductie en kennismaking (15 minuten)

- Welkom heten bij Veldkamp
- Opdrachtgever: het Sociaal en Cultureel Planbureau
- Thema: De stand van zaken in onze samenleving. Wat gaat er goed, wat gaat er minder goed? Wat verwachten we van de politiek?
- Spelregels:
 - Het gaat om meningen, dat betekent dat er geen goede of foute antwoorden zijn. Verzoek om vrijuit te spreken.
 - Verzoek om mobiele telefoons uit te zetten.
 - Opname, meekijken en anonimiteitwaarborg.
- We beginnen met voorstelronde: naam, leeftijd, bezigheden, gezinssituatie.

B. De stand van de samenleving (30 minuten)

- Hoe vindt u dat het gaat in de Nederlandse samenleving? Gaan we de goede of de verkeerde kant uit? U kunt dit laten zien met de kaart: grijs = verkeerde kant, wit = goede kant.
- Voor degenen met grijze kaart: kom eens met argumenten voor uw mening. Waarom vindt u dat het de verkeerde kant op gaat? Waarmee vergelijkt u het dan? En sinds wanneer gaat het de verkeerde kant op?
- In hoeverre maakt u de negatieve zaken die u noemt zelf mee? Of zijn dit dingen die anderen overkomen?
- Voor degenen met witte kaart: Wat vindt u van hun argumenten? Overtuigen deze argumenten u?
- Voor degenen met witte kaart: Welke argumenten zijn er voor uw mening? Waarom vindt u dat het de goede kant op gaat? Waarmee vergelijkt u het dan? En sinds wanneer gaat het de verkeerde kant op?

- Voor degenen met grijze kaart: Wat vindt u van hun argumenten? Overtuigen deze argumenten u?
- Heeft u het idee dat u de afgelopen maanden positiever of negatiever bent geworden over de richting die Nederland uitgaat?
- En nu even iets heel anders. *INT: deel invulformulier uit.* Welke nieuwsfeiten kunt u zich in de afgelopen maand herinneren? Wat is u bijgebleven? Schrijf dat eens heel kort op.
- *INT: inventariseer en kies aantal berichten:* wat maakt u uit dit bericht op? Is het een incident of is het een gevolg van de ontwikkelingen in de samenleving?
- Wat voor een soort nieuws interesseert u vooral, wat volgt u meestal?
- Welk nieuws over de Nederlandse politiek is bij u blijven hangen? Wat maakt u uit dat nieuws op?
- Wat vindt u van het nieuwe kabinet?
- Gaan het in Nederland met dit kabinet de komende jaren de goede of de verkeerde kant op? Wat verwacht u?
- Wat zal er met dit kabinet beter gaan?
- En wat zal er met dit kabinet slechter gaan?

C. Thema 1: eerlijk behandeld (15 minuten)

Als tweede onderwerp willen we het gaan hebben over eerlijke behandeling.

- *INT: deel invulformulier 1 uit.* Wilt u allereerst de vragen op dit formulier invullen.
- Wat heeft u ingevuld? *INT: inventariseer op flipover* Waarom?
- Wat verstaat u eigenlijk onder een eerlijke behandeling?
- Wat is het verschil tussen stelling 1 en 2?
- Wat wordt er bedoeld met een eerlijke behandeling van mensen in onze samenleving?
- Welke mensen hebben minder kans om eerlijk behandeld te worden?

D. Thema 2: Nederland in de wereld (45 minuten)

We willen tot slot met u praten over het thema 'Nederland in de wereld'.

deel D1: algemeen (20 minuten)

- Nederland in de wereld. Waar denkt u dan aan? Wat roept dat bij u op?
- In hoeverre volgt u wat er in de wereld gebeurt? Op welke manier? Hoeveel interesse heeft u daar voor?

- Gaat het in de wereld de goede of de slechte kant uit? Waarom vindt u dat?
- Op welke manier hebben ontwikkelingen en gebeurtenissen in het buitenland invloed op Nederland? Wat merken inwoners van Nederland in het dagelijks leven van het buitenland?
- En hebben ze invloed op uw leven? Op welke manier?
- Wanneer voelt u zich betrokken bij gebeurtenissen in het buitenland? Waar is dat van afhankelijk? Wat maakt nou dat u zich betrokken voelt?
- Wat staat over het algemeen dichterbij bij u: Europa of de rest van de wereld? Waarom? *INT: het gaat niet om geografische afstand* Is er binnen Europa nog verschil?

deel D2: belangen of principes? (25 minuten)

- *INT: laat artikel lezen.* Wat denkt u als u dit leest? Wat roept dit bericht bij u op? Waar doet het u aan denken? Waar heeft dit bericht mee te maken?
- Heeft dit soort gebeurtenissen gevolgen voor Nederland? Zo ja, wat dan?
- Moet Nederland zich met ontwikkelingen en gebeurtenissen in het buitenland bemoeien?
- Indien ja: tot hoe ver moet dat gaan? Waar ligt de grens?
- Wat probeert de Nederlandse regering te bereiken met het buitenland beleid? Bent u het daarmee eens of oneens?
- *INT: laat stelling 1 op invulformulier 2 invullen.* Wilt u een keuze maken?
- Wat hebben jullie ingevuld? *INT: inventariseer op flipover* Waarom?
- Waar dacht u aan bij Nederlandse belangen? Wat voor een belangen zijn dat?
- Moeten we met het buitenland beleid vooral van het belang van Nederland uitgaan?
- Wat gaat voor: het belang van Nederland of het belang van de wereld?
- Kan het belang van Nederland samenvallen met dat van andere landen? Hoe, op welke manier? Hoe zit dat bijvoorbeeld met de mensenrechten?
- Hoort Nederland iets voor de wereld te doen? Zijn we dat als land moreel verplicht? Waarom wel, waarom niet? En wij zelf?
- Wanneer, in welke situaties moet Nederland iets voor de wereld doen?
- Mag Nederland voorwaarden stellen aan de hulp aan andere landen? Welke?

- Nederland doet mee aan militaire missies in het buitenland. Wat vindt u er van dat de Nederlandse regering gaat bezuinigen op defensie?
- Ik lees u een stelling voor: *'De Nederlandse regering moet zich minder richten op het buitenland en meer op de problemen in eigen land'*. Wat vindt u van deze stelling? Waarom vindt u dat?

E. Afronding (5 minuten)

- Wat vindt u ervan dat de overheid dit soort onderzoek laat uitvoeren? Wat maakt u daaruit op?
- Wat moet de overheid hier nu mee, wat moet ze zich vooral aantrekken volgens u?
- Zijn er nog dingen niet aan de orde geweest, maar die u wel belangrijk vindt om te noemen?
- Vragen uit de meekijkruimte?

Dank voor de medewerking.

Bijlage 4 Vragenformulieren

VRAAG 1

	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens	ik weet het niet
In het algemeen word ik eerlijk behandeld						
In onze samenleving worden mensen over het algemeen eerlijk behandeld						

VRAAG 2

Volgens sommigen moet ons land zijn internationaal beleid meer richten op het behartigen van Nederlandse belangen. Volgens anderen moet dit beleid zich juist meer richten op het bevorderen van zaken als vrijheid, democratie en mensenrechten in het buitenland. Als u moet kiezen tussen beide opvattingen, met welke opvatting bent u het dan het meest eens?

Slechts één antwoord mogelijk

- Internationaal beleid meer richten op Nederlandse belangen
- Internationaal beleid meer richten op zaken als vrijheid, democratie en mensenrechten in het buitenland